Цезар Г. Огонь*

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Стаття присвячена дослідженню тенденцій непрямих податків, які є вагомою складовою податкових надходжень до державного бюджету та відіграють провідну роль податкового інструменту регулювання інтересів держави та бізнесу в контексті розвитку національної економіки.

В процесі дослідження виокремлено відмінні риси непрямих податків щодо їх ролі і місця в процесі формування доходів бюджету, зокрема податку на додану вартість у порівнянні з акцизним податком і митом та визначено основні проблеми їх справляння у системі національного господарювання.

На основі аналізу надходження непрямих податків до державного бюджету встановлено основні чинники впливу на виконання бюджетних показників останніх трьох років, що дозволило обґрунтувати необхідність внесення змін до податкового і митного законодавства України.

Визначено окремі напрями вдосконалення здійснення непрямого оподаткування, серед яких: подальші внесення до Податкового кодексу України змін з питань справляння ПДВ та акцизного податку, зміни щодо відновлення податкових обов'язків платників податків, у яких є можливість виконувати свої податкові обов'язки, Митного кодексу України з питань справляння мита тощо, що має сприяти позитивному виконанню зобов'язань платниками податків, прогнозованому надходженню усіх платежів до бюджету.

Обґрунтовано необхідність імплементації міжнародних стандартів у сфері податків, здійснення подальшої модернізації непрямого оподаткування в частині забезпечення повноти нарахування і своєчасності сплати непрямих податків, стабільності та прогнозованості надходжень до державного бюджету, пошуку оптимальних механізмів справляння податків, досягнення збалансованого розвитку бізнесу, захисту інтересів держави, збереження робочих місць та забезпечення стабільності доходів бюджету через призму вдосконалення національної нормативно-правової бази непрямого оподаткування.

Ключові слова: *прямі податки, непрямі податки, податкова система, податковий контроль, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, мито.*

Табл. 1. Літ. 15.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-260-36-44

Tsezar H. Ohon

INDIRECT TAXES AND THEIR IMPACT ON THE FORMATION OF BUDGET REVENUES

The article is devoted to the study of the trends of indirect taxes, which are a significant component of tax revenues to the state budget and play a leading role as a tax instrument for regulating the interests of the state and business in the context of the development of the national economy.

In the process of research, the distinguishing features of indirect taxes regarding their role and place in the process of budget revenue formation, in particular, value added tax in comparison with excise tax and customs duty, and the main problems of their management in the system of national economy are identified.

Based on the analysis of indirect tax revenues to the state budget, the main factors influencing the implementation of budget indicators for the last three years are identified, which allowed to justify the need to amend the tax and customs legislation of Ukraine, as well as the implementation

[1] The Accounting Chamber. Kyiv. Ukraine.

© Tsezar H. Ohon, 2023

of international standards and further modernisation of indirect taxation in terms of ensuring the completeness of calculation and timely payment of indirect taxes, stability and predictability of state budget revenues.

Separate areas of improvement of indirect taxation have been identified, including: further amendments to the Tax Code of Ukraine on the issue of VAT and excise tax, changes regarding the restoration of tax obligations of taxpayers who have the opportunity to fulfill their tax obligations, the Customs Code of Ukraine on matters of customs clearance, etc., which should contribute to the positive fulfillment of obligations by taxpayers, the projected receipt of all payments to the budget.

The need for the implementation of international standards in the field of taxes, the further modernization of indirect taxation in terms of ensuring the completeness of the assessment and timely payment of indirect taxes, the stability and predictability of revenues to the state budget, the search for optimal tax collection mechanisms, the achievement of balanced business development, the protection of the interests of the state, and the preservation of workers is substantiated. places and ensuring the stability of budget revenues through the prism of improving the national legal framework of indirect taxation.

Keywords: *direct taxes, indirect taxes, tax system, tax control, value added tax (VAT), excise tax, customs duty.*

Peer-reviewed, approved and placed: *20.02.2023.*

Постановка проблеми. Сучасна наука і практика доводять, що стан та якісні показники в реалізації бюджетної та податкової політики великою мірою залежать від прогресивних форм і методів непрямого оподаткування. Держава, здійснюючи реалізацію засад довгострокового бюджетного планування, має визначити основні функції і завдання непрямого оподаткування, його роль і завдання в процесі стимулювання, узгоджувальному розвитку суспільно-економічних інтересів та гарантованому виконання доходів бюджету. Непрямі податки залишаються вагомою складовою податкових надходжень до бюджету держави та відіграють провідну роль фінансового регулятора інтересів держави та бізнесу в контексті розвитку національної економіки.

Незважаючи на значні зміни у процесі реформування податкової системи України, податкове законодавство не містить критеріїв поділу податків на прямі і непрямі, законодавчо не визначається зміст термінів «непрямі податки», «акцизне оподаткування», «митні платежі», «мито» тощо.

Разом з тим, враховуючи зазначене, питання забезпечення повноти нарахування і своєчасності сплати непрямих податків, а також стабільності та прогнозованості відповідних надходжень до державного бюджету становлять науковий інтерес та потребують детального дослідження. Не випадково в суспільстві досить активно обговорюються різні підходи у здійсненні податкових реформ та затвердження іншого підходу в оподаткуванні, для прикладу – модель «10-10-10» та інші. Це стосується податку на прибуток, податку на додану вартість, оподаткування доходів, перш за все, фізичних осіб та єдиного соціального внеску. Багато питань виникає щодо акцизного оподаткування та обґрунтованості акцизних пільг

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасній науці досить широко представлені результати досліджень функціонування державної податкової політики в цілому, в контексті адміністрування та оподаткування доходів, функціонування податкового інструментарію, механізмів контролю за

податками, формування дохідної частини державного бюджету за рахунок податкових надходжень. Ці питання залишаються актуальним дослідницьким завданням хоч і були об'єктом досліджень багатьох українських науковців, серед яких: Н. Атаманчук [1], Т. Єфименко [2,3], І. Луніна [4], В. Опарін [5], А. Соколовська [3, 6], В. Федосов [7] та ін.

Разом з тим, з огляду на постійні зміни у бюджетній та податковій сфері, а також визначення фінансової можливості держави в цілому.

Питання непрямих податків, зокрема ПДВ, акцизу, мита та їх місця і ролі в процесі справляння надходжень до бюджету України потребує широкого обговорення, аналізу та правового внормування.

Метою дослідження ролі, місця непрямих податків у процесі формування доходів бюджету, їх завдання в сучасних умовах, а також впливу законодавства та інших факторів на повноту і своєчасність надходжень відповідних платежів до бюджету.

Основні результати дослідження. Зважаючи на особливості справляння непрямих податків, звернено увагу на два аспекти. З одного боку, проведено аналіз стану їх надходжень до державного бюджету, а з другого, слід оцінити вплив змін у законодавстві на відповідні надходження в сучасних умовах.

З точки зору загальних підходів щодо непрямих податків, то слід відмітити, що вони охоплюють податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок і мито. Зокрема, домінантним бюджетоутворювальним непрямим податком є податок на додану вартість, який постав не тільки предметом дискусій щодо підвищення ефективності його справляння, але й домінантою інтеграції України до ЄС, де однією з умов членства є наявність даного податку.

Не можна не погодитися з думкою, що «... не менш важливим чинником виступає відсутність дієвих альтернатив для покриття втрат бюджету від скасування цього непрямого податку» [8].

Аналіз загальної динаміки надходжень непрямих податків показав, що протягом 2020 – 2021 рр. та 9 місяців 2022 р. до державного бюджету надійшло 1 733,6 млрд грн (у 2020 році – 569,4 млрд грн, 2021 році – 737,2, за 9 місяців 2022 року – 427,0 млрд грн) (табл. 1).

Насамперед, збільшилися надходження непрямих податків у 2020 році порівняно з попереднім роком на 37 млрд грн (7,0%), у 2021 році – на 168 млрд гривень (30%). Частка непрямих податків в податкових надходженнях за 9 місяців 2022 р. збільшилася до 62,2 відсотка. Прийняття Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану"[11], який набрав чинності з 27.06.2022, посприяло врегулюванню відповідних проблем справляння податків.

Таким чином, було створено більш сприятливі умови для належного забезпечення функціонування національної економіки шляхом відновлення бюджетного відшкодування ПДВ, наповнення дохідної частини бюджету за рахунок надходження податкових платежів.

Як засвідчують дані таблиці, за вказаний період найбільшу частку в податкових надходженнях як у розрізі непрямих податків, так і в цілому по всіх податках протягом періоду, що аналізувався, займає ПДВ.

Таблиця 1. **Надходження непрямих податків до державного бюджету (млрд грн),** *складено автором на основі [8,9]*

Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік І півріччя		2022 рік 9 місяців		План на 2023 рік
	Сума	У %	Сума	У %	Сума	У %	Сума	У %	Сума
ВВП номінальний	4 194,1	–	5 459,6	–	–	–	–	–	*6399*
Доходи державного бюджету	1 076,0	*100,0*	1 296,9	*100,0*	628,2	*100,0*	1 251,8	*100,0*	*1 329*
Податкові надходження, з них:	851,1	*79,1*	1 107,1	*85,4*	421,6	*67,1*	686,3	*54,8*	*1 153,9*
непрямі податки, у т. ч.	569,4	*52,9*	737,2	*56,8*	245,5	*39,1*	427,0	*34,1*	*799,6*
ПДВ	400,6	*37,2*	536,5	*41,4*	194,4	*30,9*	341,1	*27,2*	*617,4*
Акциз	138,3	*12,9*	162,5	*12,5*	43,2	*6,9*	69,4	*5,5*	*144,3*
Мито	30,5	*2,8*	38,2	*2,9*	7,9	*1,3*	16,5	*1,3*	*37,9*

До державного бюджету протягом 2020 – 2021 рр. та 9 місяців 2022 р. надійшло майже 1 278 млрд грн ПДВ[9]. План на 2023 р. складає 617,4 млрд грн [10].

Якщо протягом 2020 – 2021 рр. обсяги надходження ПДВ до державного бюджету становили 937,1 млрд грн, то внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України та проведення вимушених заходів щодо стримування падіння національної економіки виконання планових показників надходжень ПДВ протягом 2022 р. зменшилось. Ці надходження у першому півріччі та протягом 9 місяців 2022 року становили 194,4 і 341,1 млрд грн відповідно[9].

Аналізом встановлено, що у 2022 р. найбільш вагомі недонадходження до державного бюджету з ПДВ мали місце внаслідок оновлення податкового законодавства, внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів, які були спрямовані, перш за все на запровадження податкових пільг в оподаткуванні ПДВ на постійній основі та/або тимчасово; введення особливих умов оподаткування окремих операцій під час дії воєнного стану, спрямованих першочергово на підтримку розвитку бізнесу та збереження робочих місць, підтримка розвитку економіки в цілому, особливо в період війни та обороноздатності України.

Таким чином, зміни у податковому законодавстві та військова агресія Російської Федерації проти України суттєво вплинули, зокрема, на надходження податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів у 2020 і 2022 роках. Якщо у 2020 р. ці надходження порівняно

з 2019 роком зменшилися на 5,4 відс. (15,7 млрд грн). Виконання планового показника становило, як вже зазначалося, 90,2 відс. У першому півріччі та 9 місяців 2022 року виконання планового показника становило 51,9 і 56,5 відс. відповідно, недовиконання плану на 01.10.2022 – 131,6 млрд гривень[9]. Крім того, за рахунок запровадження протягом зазначеного періоду нових податкових пільг з ПДВ, недонадходження до бюджету становили біля 53 млрд грн, у тому числі: у 2020 р. – 8,6 млрд грн, у 2021 р. – 13,4 млрд грн, у першому півріччі 2022 р. – 30,9 млрд гривень.

Розглядаючи систему непрямих податків звернемо увагу на акцизний податок, його місце і роль у регулюванні соціально-економічних процесів, а також у формуванні податкових надходжень до державного бюджету. Акцизний податок «є другим у структурі непрямих податків і четвертим податком по величині всіх податкових надходжень» [12], а також динамічно зростає та є ефективним інструментом регулювання попиту груп підакцизної продукції[13]. Цей вид податку «виступає важливим фінансовим інструментом регулювання економічних та соціальних процесів в державі, зокрема: обігу підакцизних товарів, рентабельності їх виробництва, обмеження обсягів споживання, перерозподілу доходів між різними верствами населення тощо» [14].

Аналіз показав, що в останні роки, а саме у 2021 р. на 40 відс. перевиконано планові показники надходжень до державного бюджету акцизного податку з ввезених на митну територію України. Додаткові надходження становили майже 23 млрд грн), а з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) – на 1,3 відс. Додаткові надходження становили понад 1 млрд гривень. Доцільно відзначити, що збільшення частки акцизів в останні роки відбулося з врахування зростання ставок акцизного податку, що спостерігається починаючи з 2014 року.

Загалом, надходження акцизного податку до державного бюджету, протягом 2020-2021 рр., за перше півріччя та 9 місяців 2022 р., становили 370,2 млрд грн. У 2020 р. до державного бюджету надійшло 138,3 млрд грн акцизного податку, що на 12,1 відс. (14,9 млрд грн) більше, ніж у 2019 р., у 2021 р. – 162,5 млрд грн, що на 17,5 відс. (24,2 млрд грн) більше, ніж у 2020 році. За перше півріччя та 9 місяців 2022 року надходження становили 43,2 та 69,4 млрд грн відповідно[9].

На практиці стала тенденція щодо збільшення надходжень цього податку пов'язана, насамперед, із запровадженням з 2018 р. щорічних підвищень специфічних ставок акцизного податку і мінімального акцизного податкового зобов'язання на тютюнові вироби на 20 відсотків, у 2019 р. на 9 відсотків, а також запровадженням у 2021 р. окремої ставки акцизного податку на ТВЕНи та підвищено її у 4,3 рази. Як наслідок, збільшення імпорту ТВЕНів у 1,5 раза забезпечили у 2020 році додаткові надходження до державного бюджету у сумі 10,6 млрд гривень, а в 2021 р., зокрема, за рахунок впровадження змін в оподаткуванні тютюнових виробів забезпечено додаткові надходження до державного бюджету в сумі близько 10,0 млрд гривень[9].

Серед основних факторів, що обумовлюють позитивний вплив на збільшення та приріст надходжень до бюджету можна виокремити:

– підвищення специфічних ставок податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання на тютюнові вироби на 20 відс. Як наслідок у 2020 р. надходження акцизного податку з цієї продукції збільшилися на 10,6 млрд грн (24,0 відс.), у тому числі з вироблених в Україні тютюну та тютюнових виробів – на 9,4 млрд грн (21,9 відс.), а з ввезених – більше ніж у 2 рази, або на 1,2 млрд грн;

– віднесення до підакцизних товарів пального для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння. Як наслідок у 2020 р. ці надходження в цілому збільшилися на 6,4 млрд грн (на 13,4 відс.), у 2021 році – на 7,9 млрд грн (14,4 відс.);

– віднесення до підакцизних товарів рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що призвело до збільшення у 2021 р. акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів на 9,9 млрд гривень, тобто в 5,3 раза [9].

Натомість в умовах повномасштабної війни та введенням воєнного стану на території України виникла необхідність законодавчих змін, спрямованих на підтримку функціонування національної економіки, які в значній мірі негативно вплинули на формування доходів бюджету і зокрема акцизного податку. Так, зміни в оподаткуванні акцизним податком палива та ввезених транспортних засобів за умов скорочення обсягів реалізації пального призвели у першій половині 2022 р. до зменшення надходжень цього податку до державного бюджету на суму близько 15,0 млрд гривень.

Загалом, у першій половині 2022 р. до державного бюджету України надійшло 43,1 млрд грн акцизного податку, що порівняно з аналогічним періодом 2021 р. менше на 28,2 млрд грн або на 39,6 відс. Зокрема, на їх зменшення вплинуло запровадження з першого квітня 2022 р. пільгового оподаткування операцій з ввезення фізичними особами на митну територію України усіх видів транспортних засобів, яке створило умови для різкого збільшення кількості ввезених в Україну як вживаних легкових автомобілів дешевого сегменту, так і преміум-класу. Внаслідок застосування цієї податкової пільги недонадходження акцизного податку до державного бюджету становило понад 13,0 млрд гривень. З першого липня 2022 р. цю пільгу скасовано.

Аналізуючи стан надходжень до державного бюджету у розрізі непрямих податків, необхідно звернути увагу на мито, яке в економічній системі країни застосовується не лише як засіб наповнення державної скарбниці. Мито – дієвий інструмент регулювання економічної співпраці та захисту національних інтересів в системі міжнародної торгівлі [15].

В Україні протягом останніх років існує ряд негативних тенденцій, реальних зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз – малосприятлива зовнішньоекономічна ситуація пов'язана із наслідками анексії українських територій, поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), внутрішньо-інституційними викликами і повномасштабним російським вторгненням, що суттєво вплинули на адміністрування та динаміку надходження митних платежів до державного бюджету.

На цьому тлі, як показав аналіз, протягом 2020-2021 рр. та за перше півріччя 2022 р. до державного бюджету надійшло 76,5 млрд грн мита, у тому

числі: 72,1 млрд грн ввізного, 2,7 млрд грн вивізного та 1,7 млрд грн особливих видів мита [9].

У цьому контексті, доцільно відзначити важливу роль та місце законодавства в справлянні мита, як основного чинника регулювання правовідносин у сфері національної економіки та його впливу на надходження до державного бюджету.

Зокрема, протягом 2020-2022 рр., зміни які вносилися до Митного кодексу, в частині оподаткування митом, стосувалися запровадження на постійній основі або тимчасово (на час дії воєнного стану) звільнень від оподаткування ввізним митом не сприяли значному ефекту для державної скарбниці.

Як показав аналіз, в цілому умовно нарахована сума ввізного мита відповідно до наданих тарифних пільг (тарифних преференцій) при імпорті товарів в Україну у 2020 році становила 20,1 млрд грн. Порівняно з 2019 роком умовно нарахована сума ввізного мита збільшилася на 20 відс. (з 16,8 до 20, 1 млрд гривень). У 2021 році ця сума становила 27,1 млрд грн. Питома вага цих пільг у відповідний період у загальних надходженнях ввізного мита до державного бюджету становили понад 68,0 відс. і 75,0 відс. відповідно[9].

Натомість, у першій половині 2022 року умовно нарахована сума ввізного мита становила 17,3 млрд грн, з них 10 млрд грн становили тарифні пільги тимчасово запроваджені на час дії воєнного стану. Як наслідок, недонадходження ввізного мита за рахунок тарифних пільг у першій половині 2022 року майже у 2,7 рази перевищували надходження від цього податку[9].

Щодо вивізного мита, то Верховною Радою України прийнято Законом України "Про внесення зміни до розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення дефіциту брухту чорних металів на внутрішньому ринку" відповідно до якого збільшено ставки вивізного мита з 58 до180 євро за тонну брухту, що має сприяти приросту відповідних надходжень.

У зв'язку із збільшенням експорту відходів брухту чорних металів і виробів, у 2021 р. до державного бюджету надійшло понад 1,3 млрд грн вивізного мита, що в 5,1 раза більше ніж у 2020 році (257,3 млн грн). Відповідні тенденції можна пояснити тим, що протягом 2021 р. з України відбулося збільшення експорту брухту чорних металів у грошовому виразі майже у 25 разів (211,9 млн дол. США) порівняно з 2020 роком (8,6 млн дол. США). Одночасно відбулось збільшення експорту насіння соняшникового та великої рогатої худоби. Таким чином, стан виконання планових показників відповідного мита склав у 2020 – 71,5%, а в 2021 р. майже 300% [9].

Відносно особливих видів мита, то їх виділено як окремий вид надходжень до державного бюджету і запроваджено його планування з 2022 р., а сезонне мито понад 20 років не застосовується. Надходження особливих видів мита в 2020 р. порівняно з 2019 р. зросли майже в два рази (понад 0,3 млрд гривень). На збільшення надходжень особливих видів мита вплинуло збільшення до 28 у 2020 р. кількості запроваджених антидемпінгових заходів яких у 2019 р. налічувалося лише 19 [9].

Висновки. За результатами проведеного дослідження зауважимо, що з метою вдосконалення правил оподаткування та забезпечення дієвого

адміністрування непрямих податків до Податкового кодексу України протягом 2020-2022 рр. було внесено зміни понад 30 законами України і понад 13 законами Митного кодексу України.

Також в цей період набрали чинності відтерміновані у часі окремі норми деяких законів України, що були прийняті у попередніх роках. Всі ці законодавчі акти вплинули як на приріст надходжень, так і на зменшення їх рівня мобілізації до бюджету.

Таким чином, подальші внесення до Податкового кодексу України змін з питань справляння ПДВ та акцизного податку, зміни щодо відновлення податкових обов'язків платників податків, у яких є можливість виконувати свої податкові обов'язки, Митного кодексу України з питань справляння мита, а також імплементація міжнародних стандартів у сфері податків сприятиме позитивному виконанню зобов'язань платниками податків, прогнозованому надходженню усіх платежів до бюджету. Все це свідчить про пошуки оптимальних механізмів справляння податків, досягнення збалансованого розвитку бізнесу, захисту інтересів держави, збереження робочих місць та забезпечення стабільності доходів бюджету через призму вдосконаленню національної нормативно-правової бази непрямого оподаткування.

1. Атаманчук Н. І. Правове регулювання непрямого оподаткування в Україні [Текст] : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.07 / Наталя Іванівна Атаманчук. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 480 с.

2. Єфименко Т. Фіскальний простір антикризового регулювання ТІ Єфименко - К.: ДННУ «Акад. фін. Управління», 2012.

3. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи /Т. І. Єфименко, А. М. Соколовська, О. М. Тимченко... К.: ДННУ «Акад. фін. Управління», 2013.

4. Луніна І. Бюджетно-податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні / І.О. Луніна, О.С. Білоусова, О.О. Булана // Економіка і прогнозування, 2016. № 1. С. 41-56.

5. Опарін В., Паєнтко Т. В. Ідеологія, прагматика та результативність податкового реформування в Україні / В. Опарін, Т. Паєнтко // Проблеми економіки № 4, 2017. С. 138-147.

6. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні в контексті тенденції реформування оподаткування у країнах ЄС. Фінанси України. 2012. Вип. 1. С. 94–115.

7. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 с.

8. Слатвінська М. О. Податкові домінанти державного бюджету України / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - Випуск 23. 2018. С. 549.

9. Звіт про результати аналізу фактичного стану та оцінка впливу законодавства на повноту і своєчасність плати непрямих податків до державного бюджету // https:/ rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/26-10_2022/Zvit_26-10_2022.pdf

10. Закон України «Про держбюджет 2023»// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text

11. Закон України від 12.05.2022 № 2260-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану" // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text

12. Буцька О. Ю., Тимошенко О. Ю., Продай І. А. Непрямі податки: економічна сутність, види, переваги та недоліки / О. Ю. Буцька, О. В. Тимошенко, І. А. Продай //Інвестиції: практика та досвід № 8/2015. С. 67-72.

13. Регулююча та фіскальна роль акцизного податку / https://sumy.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/529487.html

14. Заклекта-Берестовенко О.С. Фіскальний та регулюючий аспекти акцизного оподаткування в Україні / О.С. Заклекта-Берестовенко, А.Я. Кізима // Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 9-1. Ч. 1. С. 175-179.

15. Гуцул І. Фіскальні ефекти та цінові наслідки справляння мита. // Світ фінансів 2(51)/2017. С.108-117.

---

1. Atamanchuk N. I. Pravove rehuliuvannia nepriamoho opodatkuvannia v Ukraini [Tekst] : dys. ... d-ra yur. nauk : 12.00.07 / Natalia Ivanivna Atamanchuk. Irpin : UDFSU, 2020. 480 s.

2. Iefymenko T. Fiskalnyi prostir antykryzovoho rehuliuvannia TI Yefymenko - K.: DNNU «Akad. fin. Upravlinnia», 2012.

3. Dynamika podatkovoho navantazhennia v Ukraini v konteksti realizatsii podatkovoi reformy /T. I. Yefymenko, A. M. Sokolovska, O. M. Tymchenko... K.: DNNU «Akad. fin. Upravlinnia», 2013.

4. Lunina I. Biudzhetno-podatkove stymuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini / I.O. Lunina, O.S. Bilousova, O.O. Bulana // Ekonomika i prohnozuvannia, 2016. № 1. s. 41-56.

5. Oparin V., Paientko T. V. Ideolohiia, prahmatyka ta rezultatyvnist podatkovoho reformuvannia v Ukraini / V. Oparin, T. Paientko // Problemy ekonomiky № 4, 2017. S. 138-147.

6. Sokolovska A. M. Podatkova polityka v Ukraini v konteksti tendentsii reformuvannia opodatkuvannia u krainakh YeS. Finansy Ukrainy. 2012. Vyp. 1. S. 94–115.

7. Biudzhetna systema : pidruch. / za nauk. red. V. M. Fedosova, S. I. Yuriia. K. : Tsentr uchbov. literatury ; Ternopil : Ekon. dumka, 2012. 871 s.

8. Slatvinska M. O. Podatkovi dominanty derzhavnoho biudzhetu Ukrainy / Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho. Vypusk 23. 2018. S. 549.

9. Zvit pro rezultaty analizu faktychnoho stanu ta otsinka vplyvu zakonodavstva na povnotu i svoiechasnist platy nepriamykh podatkiv do derzhavnoho biudzhetu // https:/ rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/26-10_2022/Zvit_26-10_2022.pdf

10. Zakon Ukrainy «Pro derzhbiudzhet 2023»// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text

11. Zakon Ukrainy vid 12.05.2022 № 2260-IX "Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo osoblyvostei podatkovoho administruvannia podatkiv, zboriv ta yedynoho vnesku pid chas dii voiennoho, nadzvychainoho stanu" // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text

12. Butska O. Yu., Tymoshenko O. Yu., Prodai I. A. Nepriami podatky: ekonomichna sutnist, vydy, perevahy ta nedoliky / O. Yu. Butska, O. V. Tymoshenko, I. A. Prodai //Investytsii: praktyka ta dosvid № 8/2015. s. 67-72.

13. Rehuliuiucha ta fiskalna rol aktsyznoho podatku / https://sumy.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/529487.html

14. Zaklekta-Berestovenko O.S. Fiskalnyi ta rehuliuiuchyi aspekty aktsyznoho opodatkuvannia v Ukraini / O.S. Zaklekta-Berestovenko, A.Ia. Kizyma // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky». 2014. Vyp. 9-1. Ch. 1. S. 175-179.

15. Hutsul I. Fiskalni efekty ta tsinovi naslidky spravliannia myta // Svit finansiv 2(51)/2017. S.108-117.